

O'ZBEKISTONDA INKILKYUZIV TA'LIM ASOSLARI VA ISTIQBOLI

Ijtimoiy gumanitar fanlar

O'zbekiston tarixi

Valiyev Ibrohimxon Ismoilxon o'g'li

+99893-938-25-40

Annotatsiya. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimi so'nggi yillarda jadal rivojlanib, yangi yo'nalishlar, yondoshuvlar va innovatsiyalarni joriy etishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim tizimi, ya'ni barcha bolalarga, shu jumladan nogironligi bo'lgan va ijtimoiy jihatdan kam ta'minlangan guruhlarga ta'lim olish imkoniyatini yaratish, ta'lim sohasidagi muhim yo'nalishlardan biridir. Ushbu maqolada O'zbekistonda inklyuziv ta'limning asoslari, uning ahamiyati, mavjud muammolar va istiqbollari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar : *Maktab, inklyuziv ta'lim, jismoniy va aqliy, imkoniyati cheklangan, ta'lim tamoyili, individual, bola, dastur, metodika, resurs, yondashuv, psixologik.*

Inklyuziv ta'lim tushunchasi va uning asoslari. Inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalar, shu jumladan, turli jismoniy va aqliy imkoniyatlari cheklanganlar, ta'lim olishda teng imkoniyatlarga ega bo'lishi kerakligini ta'kidlaydigan ta'lim tamoyilidir. Bu ta'lim turining asosiy maqsadi, bolalarning turli ehtiyojlarini inobatga olib, ular uchun individual yondashuvlar va sharoitlar yaratishdir. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari quyidagilar:

1. **Har bir bola uchun teng imkoniyatlar:** Har bir bola, yoshiga, jismoniy yoki aqliy holatiga qaramay, ta'lim olishda teng imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak.
2. **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining ehtiyojlariga mos ravishda individual ta'lim rejasi ishlab chiqilishi lozim. Nogironligi bo'lgan yoki

o'ziga xos ehtiyojlari mavjud o'quvchilar uchun maxsus dasturlar, metodikalar va resurslar mavjud bo'lishi kerak.

3. **Maktab va jamiyatning integratsiyasi:** Inklyuziv ta'lim faqat maktabda emas, balki jamiyatning barcha sohalarida amalga oshirilishi kerak. Maktablar o'quvchilarga faqat bilim bermasdan, ularni jamiyatda faol va muvaffaqiyatli yashashga tayyorlashi lozim.

4. **Maxsus yordam va resurslar:** Inklyuziv ta'limda o'quvchilarga yordam berish uchun psixologlar, ijtimoiy pedagoglar, logopedlar va boshqa mutaxassislar jalb qilinadi. Shuningdek, o'quv materiallari va o'quv jarayonlari ham ta'lim ehtiyojlariga moslashtiriladi.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasida inklyuziv ta'limni joriy etish uchun turli qonunlar va normativ hujjatlar ishlab chiqilgan. O'zbekiston Konstitutsiyasi va Ta'lim to'g'risidagi qonunlar, barcha fuqarolarning teng ta'lim olish huquqini kafolatlaydi. Ayniqsa, 2017 yilda Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan "Ta'lim tizimini rivojlantirishga oid chora-tadbirlar" dasturi inklyuziv ta'limning rivojlanishiga muhim turtki bo'ldi. O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishiga qaratilgan bir qancha tashabbuslar amalga oshirilmoqda,

1. **Maxsus ta'lim muassasalarining rivoji:** Nogironligi bo'lgan bolalar uchun maxsus ta'lim muassasalari yaratilmoqda va ular uchun individual yondashuvlar taqdim etilmoqda. Bu muassasalar, nogironligi bo'lgan o'quvchilarni umumta'lim maktablariga integratsiyalashgan holda ta'lim olish imkoniyatini yaratishga intilmoqda.

2. **O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish:** Inklyuziv ta'limni samarali joriy etish uchun o'qituvchilarni maxsus treninglar orqali tayyorlash kerak. O'zbekiston ta'lim tizimida pedagoglarning inklyuziv ta'limni tushunishi va unga tayyorligi juda muhim. Shu maqsadda o'qituvchilarga psixologik va pedagogik yondashuvlar bo'yicha treninglar o'tkazilmoqda.

3. **Jamiyatda inklyuziv yondashuvni targ'ib qilish:** Inklyuziv ta'lim faqat maktablarda emas, balki jamiyatda ham rivojlanishi lozim. O'zbekistonda

nogironligi bo'lgan insonlarga nisbatan munosabatni o'zgartirish va ularga teng huquqlarni taqdim etish borasida tadbirlar olib borilmoqda. Bu inklyuziv jamiyatni shakllantirishda muhim qadamdir.

Inklyuziv ta'limning jamiyatda amalga oshirilishi quyidagi ijobiy ta'sirlarni ko'rsatadi:

1. **Sotsial inklyuziya:** Inklyuziv ta'lim jamiyatning barcha a'zolarini birlashtiradi va nogironligi bo'lgan insonlarning jamiyatga faol qo'shilishini ta'minlaydi. Bu, o'z navbatida, jamiyatda tenglikni va adolatni kuchaytiradi.

2. **Psixologik va ijtimoiy rivojlanish:** Nogironligi bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limda qatnashish ularning o'zini qadrlash va ishonchini oshiradi. Bunday ta'lim, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi va bolalarni turli ijtimoiy guruhlariga moslashishga yordam beradi.

3. **Yuqori ta'limga kirish imkoniyatlari:** Inklyuziv ta'lim orqali nogironligi bo'lgan bolalar yuqori ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu ularga o'z orzularini amalga oshirish va kasb-hunar egallashda yordam beradi.

4. **Ta'lim sifatining oshishi:** Inklyuziv ta'lim tizimi barcha o'quvchilarning ehtiyojlariga mos keladigan ta'lim metodlari va resurslarni taqdim etadi, bu esa ta'lim sifatini oshiradi. Bu jarayon, o'z navbatida, maktablarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Inklyuziv ta'limning rivojlanishiga qaramay, O'zbekistonda bu sohada bir qancha muammolar mavjud:

1. **Resurslar yetishmasligi:** O'zbekistonda inklyuziv ta'limni to'liq amalga oshirish uchun zarur bo'lgan infratuzilma va moddiy-texnik bazaning yetishmasligi muammosi bor. Maxsus ta'lim materiallari, o'qituvchilar uchun treninglar va boshqa resurslar ko'proq talab qilinadi.

2. **O'qituvchilarning malaka yetishmasligi:** O'qituvchilarning inklyuziv ta'limni samarali olib borish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalari ba'zan yetarli emas. Bu muammoni hal qilish uchun o'qituvchilarni muntazam ravishda treninglardan o'tkazish zarur.

3. **Ijtimoiy stereotiplar:** Jamiyatda nogironligi bo'lgan insonlarga nisbatan stereotiplar va oldindan o'ylangan fikrlar mavjud. Bu esa inklyuziv ta'limni to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qiladi. Jamiyatni bu borada tarbiyalash, ijtimoiy ongini o'zgartirish muhim ahamiyatga ega.

4. **Moliya va qo'llab-quvvatlash yetishmasligi:** Inklyuziv ta'limni kengaytirish uchun moliya manbalari va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash talab etiladi. Dasturlar va tashabbuslarni amalga oshirish uchun davlat budjeti va xususiy sektor hamkorlik qilishi lozim.

O'zbekiston ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun istiqbollari quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. **Maxsus ta'lim dasturlarining kengaytirilishi:** O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi uchun maxsus ta'lim dasturlarini kengaytirish va yanada diversifikatsiya qilish lozim. Bu, ayniqsa, nogironligi bo'lgan o'quvchilar uchun foydali bo'ladi.

2. **Jamiyatning inklyuzivligiga hissa qo'shish:** Jamiyatda inklyuziv ta'lim va teng huquqlilikni targ'ib qilish orqali nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ijtimoiy muhitni yaxshilash mumkin. Jamiyatda barqaror inklyuziya madaniyatini yaratish maqsadga muvofiqdir.

3. **Xalqaro tajriba va hamkorlik:** O'zbekiston inklyuziv ta'limni rivojlantirishda xalqaro tashkilotlar, masalan, UNESCO va Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan hamkorlikni kengaytirishi mumkin. Xalqaro tajriba va yondashuvlar inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirishda muhim o'rin tutadi.

O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi jamiyatda tenglik, adolat va barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Inklyuziv ta'limni joriy etish nafaqat ta'lim tizimi, balki jamiyatning ijtimoiy rivojlanishi uchun ham zarur. Biroq, bu jarayonda bir qator muammolarni hal etish, resurslarni yaratish va jamiyatni yangi qadriyatlar asosida tarbiyalash talab etiladi. Inklyuziv ta'limning istiqbollari amalga oshirish uchun barcha sohalarda hamkorlik va jadal islohotlar zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston - 2030 strategiyasi to'g'risida"gi PF-157-sonli farmoni.
2. Sh.Mirziyoyev. "Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik!" . -Toshkent-2021
3. WWW.Lex.uz internet sayti.
4. Ziyo.uz internet sayti